

Torenvalk *Falco tinnunculus* kleptoparasiteert Velduil *Asio flammeus*

Albert de Jong

In februari 2016 deed ik enkele waarnemingen van een Torenvalk *Falco tinnunculus* die succesvol een prooi afpakte van een Velduil *Asio flammeus*. De waarnemingen werden in de avondschemer gedaan in polder De Kroon in de Noordwaard nabij Werkendam. Het spectaculaire schouwspel van een fanatieke Torenvalk die een muis uit de klauwen van een Velduil grijpt is een beschrijving waard.

Waarnemingen

Op de avonden van 12, 17 en 19 februari 2016 postte ik vanaf c. 16.45 uur in polder De Kroon in de Noordwaard bij Werkendam bij het jachtterrein van enkele Velduilen. Vanaf zeker 2 februari waren er in deze polder maximaal 5 Velduilen aanwezig, die profiteerden van een flinke hoeveelheid muizen in enkele hobbelige graspercelen en een braakliggende akker. Op de drie avonden dat ik de waarnemingen deed, waren respectievelijk 4, 3 en 3 Velduilen aanwezig. De vogels begonnen vanaf ongeveer 16.30 uur met jagen, zo'n anderhalf uur voor zonsondergang. In de polder joegen op deze avonden ook geregeld twee adulte vrouwtjes en een subadult mannetje Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*. In een straal van een kilometer waren op de drie avonden maximaal 6 Buizerds *Buteo buteo* aanwezig, die echter niet op dezelfde percelen joegen als de uilen. Op de 17e vloog op geruime afstand een Buizerd langs, op de 19e een adult vrouwtje Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*. Deze twee passerende rovers werden in actieve vlucht achtervolgd door één van de Velduilen. Ook met de Blauwe Kiekendieven hadden de Velduilen het geregeld kortstondig aan de stok, altijd op initiatief van de uilen. Dat de Velduil niet altijd de agressor is, bleek toen een Torenvalk ten tonele verscheen. De Torenvalk, waarschijnlijk het lokale vrouwtje dat in 2015 in de boerderij verderop broedde, deed op zowel op 17 als 19 februari enkele succesvolle pogingen om een gevangen muis bij een uil af te pakken.

Op 17 februari nam ik twee pogingen van de Torenvalk waar om een muis te ontfutelen aan één van de Velduilen. De eerste keer was om 17.32 uur, toen een steeds hoger cirkelende, roepende Velduil meermaals op stootduiken van de valk werd getraceerd. De afloop van deze poging kon ik helaas niet zien omdat het recht boven mijn auto gebeurde. Om 17.59 uur vloog de Torenvalk vanaf zijn uitkijkpost in een dode boom opnieuw naar een Velduil, waarbij de valk de cirkelende uil van onderen aanviel en met de poten naar de poot greep waarin de uil de muis beet hield. Met succes. De uil liet de muis (die ik op basis van de korte staart als Veldmuis *Microtus arvalis* determineerde met behulp van mijn foto's) los en de valk had beet (Fotocompatie 1).

Foto 1 (compilatie). Torenvalk pakt Velduil prooi af. Werkendam, 17 februari 2016 (Foto: Albert de Jong). *Kestrel robbing a Short-Eared Owl, Werkendam, 17 February 2016.*

In de avondschemer van 19 februari nam ik drie roofpogingen waar. De eerste poging deed de Torenvalk om 17.29 uur. De Velduil vloog ditmaal niet, maar zat in het gras. De uitval werd weer gedaan vanuit een dode boom en bleef zonder succes, omdat de uil de gevangen muis met bolle vleugels afschermd. Om 17.37 uur deed het vrouwtje Torenvalk opnieuw een uitval door twee keer een Velduil van onderen aan te vallen en daarbij met beide poten naar de gevangen muis te grijpen. De uil liet de muis - weer een Veldmuis - los en de Torenvalk wist deze met een duikvlucht te grijpen. Alsof dat nog niet genoeg glorie was, zette de valk om 17.58 uur opnieuw de aanval in, deze keer vergezeld door een subadult mannetje Blauwe Kiekendief. Opnieuw liet de uil de muis los, waarop de kiekendief bliksemsnel de vleugels langs het lichaam vouwde en in een spectaculaire duikvlucht à la Slechtvalk de muis greep en daarmee wegvloog.

Discussie

Van Torenvalken is bekend dat ze geduchte dieven zijn, die verschillende roofvogel- en uilensoorten beroven (Village 1990). Ze schuwen daarbij de confrontatie met grotere vogelsoorten niet. Zo werd in december 2002 op de Eltenberg in Gelderland waargenomen dat een Torenvalk een Veldleeuwerik *Alauda arvensis* van een jonge Slechtvalk *Falco peregrinus* afpakte (Schoppers 2003). Dat ze zelf ook weleens slachtoffer zijn van een beroving is vrij recent nog gedocumenteerd in De Takkeling (van der Poel 2011) en is ook uit de wetenschappelijke literatuur bekend (Kitowski 2005). Velduilen zijn een geliefd doelwit van Torenvalken volgens de monografie van Village (1990; zie ook Nilsson 1975, Scott 1992), waarschijnlijk omdat ze bijna even groot zijn en beide in daglicht op Veldmuizen jagen. De monograaf turfde eens dat 30% van de roofpogingen (n=13) van een Torenvalk succesvol waren. Fritz (1998) kwam op 36% (n=25). Mijn Torenvalken waren met 40% zelfs nog wat succesvoller (n=5).

Foto 2. Torenvalk probeert prooi van zittende Velduil te pakken. Noordwaard, Werkendam, 19 februari 2016 (Foto: Albert de Jong). *Kestrel attempts to rob a Short-Eared Owl on the ground, Noordwaard, Werkendam, 19 February 2016.*

In de Nederlandse vogelliteratuur zijn diverse gevallen bekend van kleptoparasitisme tussen Velduil en Torenvalk, met de Velduil als slachtoffer. Jaap Taapken (*in* Van Daalen *et al.* 1974) zag een Torenvalk zowel in de lucht als op de grond pogingen doen om een Velduil zijn prooi af te pakken, en Goedbloed (2003) beschreef een adult mannetje Torenvalk dat op Walcheren in oktober 1992 succesvol een vliegende Velduil van zijn pas gevangen muis beroofde.

Via waarneming.nl werden tot en met 20 februari 2016 in totaal 51 waarnemingen ingevoerd waarbij er een vorm van interactie tussen Torenvalken en Velduilen werd beschreven. Bijna altijd ging het om Torenvalken die uilen lastigvielen. Bij zeven waarnemingen kon ik uit de beschrijving opmaken dat het om een (poging) tot kleptoparasitisme ging. Bij zes waarnemingen betrof het een initiatief van een Torenvalk. Opvallend was dat er ook een waarneming tussen zat van een Velduil die een Torenvalk probeerde te beroven.

Hoe kan het dat een Torenvalk ogenschijnlijk gemakkelijk een prooi van de iets grotere Velduil weet af te pakken? Het viel me op dat de uilen hun prooi telkens met één poot vasthielden tijdens het vliegen. Dat vergrootte de pakkans voor de Torenvalk wellicht. Daarnaast was duidelijk te zien dat de spitsvleugelige Torenvalk een behendiger vlieger is dan de rondvleugelige Velduil.

Dank

Hisko de Vries van Waarneming.nl voorzag me razendsnel van een lijst met alle waarnemingen waarbij iets over interactie tussen Torenvalk en Velduil vermeld stond.

Summary

Jong A.J. de 2016. Kestrel *Falco tinnunculus* kleptoparasitizes Short-eared Owl *Asio flammeus* in The Netherlands. De Takkeling 24: 87-90.

On 17 and 19 February 2016 (in late afternoon), in the vole-riddled polder De Kroon near Werkendam, Kestrels attempted to rob a Short-eared Owl of its prey, two out of five times successfully. The successful attacks were always aerial, and from below. An attempt to rob a sitting owl of its prey failed as the owl started to mantle and refused to budge. Another aerial chase involved a Kestrel and a subadult male Hen Harrier *Circus cyaneus* simultaneously harassing a prey-carrying Short-eared Owl; the owl dropped its prey which was retrieved in the air by the harrier. On the website Waarneming.nl six other records of Kestrels trying to rob Short-eared Owls were found (and one *vice versa*).

Literatuur

- Daalen F. van, Munsterman P. & Schouten H. 1974. De Velduil in zijn winterbiotop. Vogeljaar 22: 877-884.
- Fritz H. 1998. Wind speed as a determinant of kleptoparasitism by Eurasian Kestrel *Falco tinnunculus* on Short-eared Owl *Asio flammeus*. Journal of Avian Biology 29: 331-333.
- Goedbloed J. 2003. Velduil *Asio flammeus* bestolen en merel *Turdus merula* verdrongen. De Takkeling 11: 129-130.
- Kitowski I. 2005. Sex skewed kleptoparasitic exploitation of common kestrels *Falco tinnunculus*: the role of hunting costs to victims and tactics of kleptoparasites. Folia Zool. 54: 371-378.
- Nilsson I. 1975. Tornfalk parasiterar på jorduggla. Anser 14: 133.
- Poel P. van der 2011. Kleptoparasitisme door Boomvalk *Falco subbuteo*. De Takkeling 19: 219-220.
- Schoppers J. 2003. Kleptoparasitisme van Torenvalk *Falco tinnunculus* bij Slechtvalk *Falco peregrinus*. Vlerk 20(1): 20-23.
- Scott G. 1992. Kestrel apparently robbing Short-eared Owl. Brit. Birds 85: 188.
- Village A. 1990. The Kestrel. Poyser, London.

Adres: Telderslaan 50, 3527 KH Utrecht, albertjdej@gmail.com